

INTEGRÁLNÍ BEZPEČNOST ZAJIŠŤUJE BEZPEČNÝ LIDSKÝ SYSTÉM A JEHO UDRŽITELNÝ ROZVOJ

Dana PROCHÁZKOVÁ

INTEGRAL SAFETY ENSURES SAFE HUMAN SYSTEM AND ITS SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Abstrakt

Předložená práce ukazuje, že dnes udržitelnost a udržitelný rozvoj nejsou jen přáním ekologů, ale jsou cílem v mnoha sektorech lidských aktivit. Proto je třeba prosadit komplexní pojetí, protože řešení na úrovni sektorů vede v denním životě k řadě konfliktů (technokrati vs. ekologové, sociologové vs. ekologové atd.). Článek charakterizuje komplexní nástroj pro antropogenní řízení, kterým je kvalifikované řízení integrální bezpečnosti území ve smyslu lidského systému a ukazuje, že se jedná i o efektivní nástroj pro dosažení udržitelného rozvoje. Ukazuje těsnou souvislost mezi bezpečím lidského systému a jeho udržitelným rozvojem.

Klíčová slova: bezpečnost, bezpečí, udržitelný rozvoj, lidský systém, integrální řízení bezpečnosti

Abstract

Present paper shows that today the sustainability and sustainable development are not only dreams of ecologists but they are aims in many sectors of human activities. Therefore, it is necessary to implement integral concept because solutions on sector levels lead in daily life to series of conflicts (technocrats vs. ecologists, social scientists vs. ecologists etc.). The paper characterises a complex tool for anthropogenic management that is represented by qualified management of integral safety of territory in the sense "human system" and shows that it deals with effective tool for reaching the sustainable development. It shows close coherence between security of human system and its sustainable development.

Key words: safety, security, sustainable development, human system, integral safety management

Úvod

Nejhlubším sociálním základem životního způsobu lidí jsou obecné podmínky historicky určité formace. Ve vztahu k jedinci zde jako objektivní vystupují nejen materiální, ale i duchovní prvky společenského systému. Každý člověk vstupující do života si osvojuje existující poznatky, vztahy, systémy norem a hodnot. Utváření životního způsobu závisí na úrovni rozvoje člověka, na jeho kultuře, chápáné jako míra osvojení životních podmínek a činností, na jeho potřebách, zájmech, apod. Dále závisí na vůli, charakteru, schopnosti postavit se proti tlaku prostředí v případech, ve kterých prostředí vnucuje jedinci přijatou normu chování, způsobu myšlení, atd.

Je zřejmé, že hlavním cílem veškerého lidského snažení je zabezpečování lidského života, tj. všech lidských potřeb, zájmů a přání. Lidské potřeby, zájmy a přání se naplňují hmotnými i nehmotnými statky, které mají užitnou hodnotu.

Při těchto a podobných úvahách je nutno chtít nechtět uvažovat psychickou stránku člověka. Průměrný člověk má rád uznání, jistotu, pohodlné a známé pracovní postupy, pocit být užitečný, možnost a potřebu hovořit o svých problémech, apod. Nemá rád cizí lidi, změny, izolaci, strach, kritiku vlastní osoby, těžkou nebo zbytečnou práci bez konkrétních a pozitivních výsledků, zbytečný nátlak, překvapení, potíže, apod. Přesto však v zájmu rozvoje lidského rodu musí lidé jednat, a tak vznikla strategie udržitelného rozvoje.

Strategie udržitelného rozvoje je srovnatelná s jinými systémy hodnot, které nemají konečnou podobu (např. systém lidských práv a svobod). Směřuje k zajištění co nejvyšší dosažitelné kvality života pro současnou generaci a k vytvoření předpokladů pro kvalitní život generací budoucích, a to s vědomím toho, že představy budoucích generací o kvalitě života mohou být oproti našim odlišné.

Předložená práce ukazuje, že kvalifikované řízení integrální bezpečnosti je efektivní nástroj pro dosažení udržitelného rozvoje. Ukazuje, že dnes udržitelnost a udržitelný rozvoj jsou cílem v mnoha sektorech lidských aktivit, a proto je třeba prosadit komplexní pojetí a do praxe uvést komplexní nástroj pro antropogenní řízení.

Cíle lidské společnosti

Bezpečný lidský systém, pro který politici EU často používají označení „Safe space“ se definuje jako systém, ve kterém je bezpečnost na přijatelné úrovni a ve kterém se dbá na bezpečí lidí a veřejné blaho. Lidský systém je minimální prostor pro život člověka a lidskou společnost, tj. zahrnuje prvky, které tvoří lidé, části životního prostředí nezbytné pro život lidí, části planety Země nezbytné pro život lidí, majetek, technologie, infrastruktury a vazby a toky mezi těmito prvky. Chráněné zájmy lidského systému (aktiva) jsou komponenty, vazby a toky v lidském systému, které jsou nutné pro jeho bezpečí a udržitelný rozvoj. Jsou prioritně ochraňovány a zahrnují životy, zdraví a bezpečí lidí, majetek, životní prostředí, veřejné blaho, technologie a infrastrukturu [1].

Na základě současného poznání [1] se řízení lidského systému (který představuje území s obyvatelstvem, které ho osídluje) zaměřené na udržitelný rozvoj soustřeďuje na:

- odhalení pohrom, kterými nejsou jenom jevy označované v české legislativě [2] jako živelní a jiné pohromy, ale i různé vazby a toky v lidském systému (a to včetně inherentního systému životního prostředí),
- předcházení pohrom, pokud to lze, např. u přírodních / živelních pohrom to většinou nelze,

- odstranění příčin vzniku těžkých (krutých, závažných) dopadů pohrom nebo alespoň na snížení jejich četnosti výskytu,
- zmírnění nepříjemných dopadů pohrom preventivními opatřeními, připraveností, optimálním zvládnutím dopadů pohrom a jimi vyvolaných kritických situací (tj. vlastně zkrácením doby trvání nouzových situací na přijatelnou míru),
- zajištění obnovy území po pohromách a nastartování dalšího rozvoje.

OSN vydala v roce 1994 zprávu o rozvoji lidí a v ní OSN definovala lidský systém a jeho základní aktiva [2]. Dle uvedené zprávy je bezpečnost chápána jako nástroj pro zajištění bezpečí a udržitelného rozvoje lidského systému. Ke zdůraznění role člověka jsou ve zprávě použity pojmy „lidská bezpečnost (Human Safety)“ a „lidské bezpečí (Human Security)“. V roce 2000 vydala OSN rozvojové cíle milénia [3]. Sedmý rozvojový cíl miléniové deklarace požaduje integrovat principy udržitelného rozvoje do státních politik a programů a tím zvratit úbytek přírodních zdrojů; zbrzdí ztrátu biodiverzity; snížit na polovinu počet lidí, kteří nemají přístup k pitné vodě a základnímu sanitárnímu zařízení; a zlepšit životy nejméně sta milionů obyvatel chudinských předměstí světových velkoměst.

Udržitelný rozvoj

Na základě současného poznání se udržitelný rozvoj / udržitelnost vztahuje jak k ekologickým procesům a ekosystémům, tak k lidské společnosti. Udržitelnost se intuitivně rozumí schopnost mít procesy změn krajiny, území či jiného sledovaného subjektu pod určitou kontrolou (zvladatelnost, neboli ještě pokrokověji řízení změn). V uvedené souvislosti je s udržitelností úzce spjata stabilita jako míra změn dopadajících na produktivitu, bezpečnost, ochranu, ekonomický růst a sociální přijatelnost. *V obecné rovině do principů udržitelnosti patří integrita, dostatečnost a příležitost, spravedlnost, účinnost a obezřetnost.* **Integrita** znamená vytvářet vztahy mezi lidskou společností, technologiemi a ekosystémy, které udržují jejich celistvost tak, aby se nezměnily život podporující funkce, na nichž závisí lidské zdraví, lidské bezpečí a veřejné blaho. **Dostatečnost a příležitost** znamená zajišťovat podmínky pro život na úrovni, která umožní, aby každý jedinec mohl vest život na přiměřeně slušné úrovni a aby každý jednatel měl příležitost si zlepšit kvalitu života, nikoli však na úkor budoucích generací. **Spravedlnost** znamená zajišťovat vztahy v lidské společnosti způsobem, aby se snižovaly rozdíly v dostatečnosti a přístupnosti zdravotní péče, bezpečí, politického vlivu apod. **Účinnost** znamená snižovat energetickou a materiálovou spotřebu a jinou zátěž lidského systému. **Obezřetnost** znamená mít při aplikaci lidských opatření a činností na zřeteli neurčitost a nejistotu procesu vývoje a vyhnout se nevratným škodám chybným chápáním rizik. Jednotlivé zásady udržitelnosti se musí dlouhodobě integrovat. Při aplikaci zásad udržitelnosti se musí hledat vzájemně se podporující přínosy. Nicméně konkrétní přijatelně znějící zásady nejsou, podle práce [6], zcela bez problémů, protože:

1. Principy jsou vždy obecné, a proto podstatnější je jejich praktická aplikace, třeba i formou ukazatelů.
2. Udržitelnost společnosti / krajiny je velmi složitá a lidské schopnosti jsou omezené, času na výzkum není nikdy dostatek a institucionální kapacity jsou nedostatečné.
3. V reálném životě jsou nevyhnutelné kompromisy, takže splnění všech principů najednou bývá obtížné.

V reálném životě jsou nevyhnutelné kompromisy, takže splnění všech principů najednou bývá obtížné [7].

Hodnocení udržitelnosti (Sustainability Assessment) v obecném smyslu je formalizovaný proces pro identifikování, predikci a hodnocení potenciálních dopadů jakéhokoli podnětu na lidský systém, a to včetně variant na udržitelný rozvoj společnosti [8].

Podstatou soudobého snažení politických i odborných kruhů je zřejmě úsilí o koordinaci celosvětových iniciativ pro ochranu civilizace proti nechtěnému vývoji. Proběhla celosvětová shromáždění k udržitelnému rozvoji, pozitivně se k problému postavila Evropská unie a na národních úrovních vznikly vládní orgány, které potvrzují princip „politického chťení“ danou situací řešit. V podmínkách ČR byla přijata strategie udržitelného rozvoje. Je proto možné vyjádřit přesvědčení, že udržitelný rozvoj je zásadní bezpečnostní problém, který zdaleka nemá jen rozměr jednotlivých států. Výsledkem úsilí je ochrana světového obyvatelstva proti důsledkům nesprávného vývoje, který může ohrozit samotnou podstatu existence lidské společnosti.

V praxi se používají čtyři scénáře udržitelného rozvoje [7], a to:

- Velmi slabě udržitelný rozvoj (celková zásoba kapitálových aktiv je konstantní v čase; dochází k poklesu úrovně kvality životního prostředí).
- Slabě udržitelný rozvoj (nesmí se překročit stabilita systému; dochází k poklesu úrovně kvality životního prostředí).
- Silně udržitelný rozvoj (především je třeba chránit přírodní kapitál; pozornost se soustřeďuje na kritický přírodní kapitál, který je nenahraditelný; principem předběžné opatrnosti se zavádí činnosti, které vylučují nebo minimalizují možné nepříznivé dopady činností na biologickou a krajinnou rozmanitost; tj. potřebné nepříznivé činnosti se umísťují tam, kde jejich nepříznivý dopad je menší).
- Velmi silně udržitelný rozvoj (připouští pouze ustálený stav ekonomického systému; nulový ekonomický růst a nulový přírůstek obyvatelstva).

Cílem udržitelného rozvoje je přežití komunity, protože pohromy by neměly v žádném případě narušit funkce komunity, do nichž náleží. Proto je dnes prosazována varianta rozvoje 3, která je založena na pěti axiomech:

- Je žádoucí, aby byly neustále dostupné funkce výroby, distribuce a spotřeby zahrnující lokální účast na výrobě, distribuci a spotřebě produktů a služeb, jež jsou součástí každodenního života. Pohroma může tyto funkce vážně narušit, přičemž spotřeba každodenních statků se i v pohromě nemění.
- Pohroma mění priority, protože veřejné instituce se zaměřují na péči o oběti a podnikatelská činnost může být i pozastavena.
- Pohroma znamená, že všechny tradiční sociální a kulturní činnosti se nekonají.

- V případě pohromy jsou dočasně „potlačeny“ některé zákony jako je například dopravní přestupek, a naopak jsou zvýrazněny zákony týkající se bezpečí a veřejného pořádku, regulace pohybu.
- Základní funkcí charakteristickou pro komunitu je vzájemná pomoc, pomocí níž se řeší situace občanů a rodin, kteří se dostali do obtíží.

Rozvoj na jedné straně vyžaduje institucionální a strukturální přeměnu komunity, na straně druhé může být zpomalen vlivy pohrom, působících na základní funkce komunity. Proto je nutná integrace rozvojových plánů území s plány týkajícími se řízení pohrom, protože pohromy obecně znamenají:

- zvýšení zranitelnosti lidské společnosti (obrana je pak posilování městských zařízení a systémů; technologie odolné vůči pohromám; zemědělské, průmyslové a environmentální programy),
- příležitosti pro rozvoj po pohromě (budování sociální a politické atmosféry pro přijetí změn; zvýraznění opatření pro typ rozvoje, jenž způsobil pohromu),
- zhoršení podmínek pro rozvoj (ztráta zdrojů; přesun zdrojů komunity na řešení stavů nouze; oslabené investiční klima),
- snížení zranitelnosti (hustota osídlení a rozvoj v nebezpečných oblastech; zhoršení životního prostředí technologickými haváriemi; nerovnováha v sociálním systému).

Principy a nástroje Evropské unie na úseku udržitelného rozvoje

V Evropské unii je snaha jak o formulování problematiky udržitelného rozvoje, tak o hledání cesty jak předmětný cíl dosáhnout. Za zásadní dokument EU, který se danou problematikou zabývá, lze označit dokument z 9. června 2009 Rady EU č. 10117/06, jehož předmětem je přezkum strategie EU pro udržitelný rozvoj a obnovená strategie. Dokument má doporučující charakter.

Koncept EU v předmětné oblasti vychází z axiomu, že udržitelný rozvoj znamená, že je třeba uspokojit potřeby současné generace, aniž by byla ohrožena schopnost budoucích generací uspokojovat potřeby svoje. Axiom je zastřešujícím cílem Evropské unie stanovený ve Smlouvě, kterým se řídí všechny politiky a činnosti Unie. Spočívá v zajištění schopnosti každé země udržovat život v celé jeho rozmanitosti a je založen na zásadách demokracie, rovnosti žen a mužů, solidarity, právního státu a dodržování základních práv, včetně svobody a rovných příležitostí pro všechny. Má za cíl neustále zlepšovat kvalitu života a životní podmínky na zemi pro současné i budoucí generace. Za tímto účelem podporuje dynamickou ekonomiku s maximální zaměstnaností a vysokou úroveň vzdělání, ochranu zdraví, sociální a územní soudržnost a ochranu životního prostředí ve světě míru a bezpečnosti, a to při respektování kulturní rozmanitosti.

Evropská rada v Göteborgu (2001) přijala první strategii EU pro udržitelný rozvoj, která byla v roce 2002 Evropskou radou v Barceloně s ohledem na Světový summit o udržitelném rozvoji v Johannesburgu (2002) rozšířena o vnější rozměr. Nicméně stále přetrvávají neudržitelné trendy, pokud jde o změnu klimatu a využívání energie, hrozby pro veřejné zdraví, chudobu a sociální vyloučení, demografický tlak a stárnutí obyvatelstva, řízení přírodních zdrojů, ztrátu biologické rozmanitosti, využívání půdy a dopravu, a objevují se nové problémy. Jelikož uvedené nepříznivé trendy vyvolávají pocit naléhavosti, je třeba přijímat krátkodobá opatření a současně udržovat dlouhodobou perspektivu. Hlavním úkolem je postupně změnit naše současné neudržitelné modely spotřeby a výroby a neintegrovat přístup k tvorbě politik.

Na základě uvedených skutečností a na základě dokončení přezkumu strategie EU pro udržitelný rozvoj, který Komise zahájila v roce 2004, a sdělení Komise s názvem „Hodnocení strategie udržitelného rozvoje - akční platforma“ z prosince roku 2005, jakož i příspěvků Rady, Evropského parlamentu, Evropského hospodářského a sociálního výboru a dalších subjektů, Evropská rada přijala náročnou a komplexní obnovenou strategii udržitelného rozvoje pro rozšířenou EU, která vychází ze strategie přijaté v roce 2001.

Současně platný dokument obsahuje jedinou, soudržnou strategii, která určuje, jak se bude EU účinněji řídit svým dlouhodobým závazkem za účelem splnění cílů udržitelného rozvoje. Potvrzuje potřebu globální solidarity a uznává význam posílení naší spolupráce s partnery mimo EU, včetně rychle se rozvíjejících zemí, jež budou mít na globální udržitelný rozvoj značný vliv.

Obecným cílem obnovené strategie EU pro udržitelný rozvoj je určovat a rozvíjet činnosti, jež EU umožní dosáhnout trvalého zvyšování kvality života pro současné i budoucí generace, a to prostřednictvím vytvoření udržitelných společenství schopných účinně řídit a využívat zdroje a využívat potenciál hospodářství k ekologickým a sociálním inovacím a tím zajistit prosperitu, ochranu životního prostředí a sociální soudržnost. Evropská rada v červnu roku 2005 schválila jako základ pro obnovenou strategii prohlášení obsahující cíle:

- Ochrana životního prostředí – znamená: zajistit schopnost Země udržovat život v celé jeho rozmanitosti; udržovat omezené množství přírodních zdrojů planety a zajistit vysokou úroveň ochrany a zlepšení kvality životního prostředí; předcházet znečišťování životního prostředí a snižovat je; a podporovat udržitelnou spotřebu a výrobu, aby hospodářský růst již nebyl spojen se zhoršováním životního prostředí.
- Sociální spravedlnost a soudržnost – znamená podporovat demokratickou, soudržnou, zdravou, bezpečnou a spravedlivou společnost, která podporuje sociální začlenění, dodržuje základní práva a kulturní rozmanitost, a která vytváří rovné příležitosti a bojuje proti všem formám diskriminace.
- Hospodářská prosperita – znamená podporovat prosperující, inovační, konkurenceschopnou, ekologickou ekonomiku založenou na bohatých znalostech, která přináší vysokou životní úroveň a plnou a kvalitní zaměstnanost v celé Evropské unii.
- Plnění našich mezinárodních povinností – znamená: podporovat celosvětové zřizování demokratických institucí založených na míru, bezpečnosti a svobodě a bránit jejich stabilitu; aktivně podporovat udržitelný rozvoj na celém

světě a zajistit, aby vnitřní i vnější politiky Evropské unie byly v souladu s globálním udržitelným rozvojem a jeho mezinárodními závazky.

Dále jsou v uvedeném dokumentu formulovány hlavní úkoly EU, které je zapotřebí řešit. Vzhledem ke zhoršujícímu se vývoji v oblasti životního prostředí, k ekonomickým a sociálním úkolům EU spojeným s novými konkurenčními tlaky a novými mezinárodními závazky stanoví strategie EU pro udržitelný rozvoj sedm hlavních úkolů, jež je třeba vykonat, a odpovídající cíle, operativní cíle a činnosti. Jejich současná i budoucí podoba a provádění se musí řídit výše uvedenými zásadami. Odkazem na jakékoli konkrétní opatření není dotčeno rozdělení pravomocí mezi EU a členské státy. Hlavní úkoly jsou: udržitelná energetika; udržitelná doprava; udržitelná spotřeba a výroba; ochrana a řízení přírodních zdrojů; veřejné zdraví; sociální začlenění, demografie a migrace; a celosvětová chudoba a problémy udržitelného rozvoje. Operativní cíle a úkoly jsou shrnuty v práci [8].

EU vsadila na znalostní společnost, která je založena na vzdělávání. Představy EU o vzdělání a odborné přípravě formulované ve zmiňované směrnici jsou následující:

- Vzdělání je předpokladem pro podporu změn chování a také pro to, aby všichni občané získali klíčové kompetence potřebné k dosažení udržitelného rozvoje. Úspěch změny neudržitelných trendů bude ve velké míře záviset na vysoce kvalitní výchově k udržitelnému rozvoji na všech úrovních vzdělávání, včetně vzdělání v otázkách, jakými jsou například udržitelné využívání energií a dopravních systémů, udržitelné modely spotřeby a výroby, zdraví, kompetence, pokud jde o sdělovací prostředky, a zodpovědné globální občanství.
- Vzdělání může přispět k větší sociální soudržnosti a blahobytu, a to prostřednictvím investic do společenského kapitálu a zajištěním rovných příležitostí, účasti občanů, zejména znevýhodněných skupin, zaměřené na dosažení vyššího stupně povědomí o složitosti dnešního světa a jeho mnoha vzájemných závislostech a porozumění jim. Vzdělání, které ženám a mužům poskytuje kompetence, jež zvyšují jejich zaměstnatelnost a vedou k vysoce kvalitnímu zaměstnání, je rovněž klíčem k posílení konkurenceschopnosti EU.
- Na základě sdělení „i2010 - evropská informační společnost pro růst a zaměstnanost“ by se Komise a členské státy měly zabývat otázkami, jakými jsou například rovné příležitosti, dovednosti v oblasti informačních a komunikačních technologií a regionální rozdíly.
- Členské státy by v rámci Dekády OSN pro výchovu k udržitelnému rozvoji (2005-2014) měly dále rozvíjet své národní akční plány, zejména s využitím pracovního programu „Vzdělávání a odborná příprava 2010“, jehož cíli jsou kvalita a důležitost, přístup pro všechny a otevřenost systémů a institucí společnosti a širšímu světu. Členské státy by měly rozvíjet výchovu k udržitelnému rozvoji a cílenou odbornou přípravu na povolání v klíčových odvětvích, například ve výstavbě, energetice a dopravě. Zvláštní pozornost by měla být věnována vzdělávání učitelů. Měly by rovněž provádět strategii Evropské hospodářské komise OSN pro výchovu k udržitelnému rozvoji, přijatou ve Vilniusu v roce 2005. Výchova k udržitelnému rozvoji by měla být podporována také na úrovni EU. Evropský parlament a Rada v roce 2006 přijmou integrovaný akční program v oblasti celoživotního učení pro období let 2007-2013.

Představy EU o výzkumu formulované ve zmiňované směrnici jsou následující:

- Výzkum v oblasti udržitelného rozvoje musí zahrnovat krátkodobé projekty na podporu rozhodování a dlouhodobé výhledové koncepce a musí řešit problémy globální a regionální povahy. Musí podporovat mezioborové přístupy zahrnující společenské a přírodní vědy a musí překonat rozdíly mezi vědou, tvorbou politiky a prováděním. Je třeba dále rozvíjet pozitivní úlohu technologie v inteligentním rozvoji (smart growth). Stále je velmi potřebný další výzkum, pokud jde o vzájemné působení mezi sociálním, ekonomickým, technologickým a ekologickým systémem a o metodiky a nástroje analýzy rizik, hodnocení současné situace z pohledu budoucnosti i předpovědí a systémů prevence.
- V souvislosti s udržitelným rozvojem je velmi důležité zajistit účinné provádění sedmého rámcového programu Evropského společenství pro výzkum, technologický rozvoj a demonstrace za účasti akademické obce, průmyslu a tvůrců politik a dosáhnout pokroku v souvislosti s prováděním akčního plánu pro environmentální technologie.
- Pro lepší pochopení vzájemného propojení všech rozměrů udržitelného rozvoje by mohl být rozšířen ústřední systém účetnictví národního důchodu, mimo jiné začleněním koncepcí stavových a tokových veličin a netržní činnosti, a mohl by být dále rozšířen o satelitní účty, například výdaje na životní prostředí, materiálové toky; zohledněny by měly být také mezinárodní osvědčené postupy.
- Univerzity, výzkumné ústavy a soukromé podniky hrají zásadní roli při podpoře výzkumu ve prospěch úsilí o zajištění cíle, aby se hospodářský růst a ochrana životního prostředí vzájemně podporovaly. Univerzity a jiné vysokoškolské instituce hrají klíčovou úlohu při poskytování vzdělání a odborné přípravy, které kvalifikovanou pracovní sílu vybaví kompetencemi nezbytnými pro plné rozvinutí a využití udržitelných technologií. Měly by také přispívat k výběru takového řízení činností s malým dopadem na životní prostředí prostřednictvím mezioborového přístupu a využití stávajících sítí. Proto se musí podporovat vytváření partnerství a spolupráce mezi univerzitami a vysokoškolskými institucemi Evropy a třetích zemí, vytváření sítí a společné učení.

Představy EU o úkolech v oblasti finančních a ekonomických nástrojů jsou:

- EU bude při provádění svých politik usilovat o to, aby využila všechny politické nástroje, tak, aby byly používány nejvhodnější ekonomické nástroje, které by podporovaly transparentnost trhu a ceny, které odrážejí hospodářské, sociální a environmentální náklady na výrobky a služby (přiměřené ceny). Měl by být uznán jejich potenciál, pokud jde o soulad mezi ochranou životního prostředí a inteligentním hospodářským růstem a o využití obecně

prospěšných příležitostí. Jejich vhodnost by navíc měla být posuzována na základě souboru kritérií, včetně jejich vlivu na konkurenceschopnost a produktivitu.

- Členské státy musí zvážit další kroky pro přesun zdanění od práce ke zdroji a spotřebě energie nebo znečištění a pro to, jak přispět k cílům EU v oblasti zvýšení zaměstnanosti a snížení velkých dopadů na životní prostředí nákladově efektivním způsobem.
- Komise předložila v r. 2008 plán reformy subvencí, podle jednotlivých odvětví, které mají značně velké dopady na životní prostředí a nejsou slučitelné s udržitelným rozvojem, s cílem postupně tyto subvence odstraňovat.
- Aby se zajistilo, že financování EU je využíváno a přidělováno nejvhodnějším způsobem za účelem podpory udržitelného rozvoje, měly by členské státy a Komise spolupracovat na posílení doplňkovosti a součinnosti mezi různými druhy mechanismů spolufinancování Společenství a dalšími mechanismy spolufinancování, jakými jsou například politika soudržnosti, rozvoj venkova, Life+, výzkum a technologický rozvoj (VTR), program pro konkurenceschopnost a inovaci (CIP) a Evropský rybářský fond.

Dalšími oblastmi, kterými se směrnice EU zabývá jen heslovitě, jsou: komunikace, mobilizace zúčastněných subjektů a znásobení úspěchu; a provádění, monitorování a následná činnost.

Řízení bezpečnosti území

Cílem řízení lidské společnosti je za každé situace zajistit ochranu životů, zdraví a bezpečí lidí, majetku, životního prostředí, infrastruktury a technologií, které jsou nezbytné pro přežití lidí, tj. mobilizaci a koordinaci využití národních zdrojů (energie, pracovní síly, výrobní schopnost, jídlo a zemědělství, suroviny, telekomunikace aj.), koordinaci činností takových jako je systém vyrozumění, systém záchrany a zdravotnické služby, které snižují dopady živelních či jiných pohrom a zajišťují kontinuitu činnosti státní správy a dodržování zákonů, a také vytvořit podmínky pro nastartování rozvoje [1,4,5]. Zásady správného řízení jsou shrnuty v práci [1].

Území zahrnující lidskou společnost, která ho obývá, představuje lidský systém. Na základě současného poznání [1,4] každé kvalitní řízení musí respektovat nutnost dělat rozhodnutí s cílem:

- předejít nouzovým situacím a lokalizovat nouzové situace,
- zajistit zdravý rozvoj lidské populace,
- realizovat ekologické programy v socioekonomické sféře.

Základní funkcí státu je od jeho vzniku zajistit ochranu a rozvoj dané lidské společnosti, což není možné bez zajištění bezpečného prostoru, ve kterém žije lidská společnost. Bezpečnost je chápána jako soubor opatření a činností pro zajištění bezpečného lidského systému, tj. pro zajištění bezpečí a udržitelného rozvoje chráněných zájmů (aktiv) lidského systému. Protože lidský systém je proměnný, tak i nástroj pro zajištění jeho bezpečí a udržitelného rozvoje musí být proměnný, tj. člověk ho musí řídit. Podle zásad moderního řízení lidské společnosti úkoly mají všichni zúčastnění [1,4].

Řízení státu zahrnuje v nejobecnějším pojetí vedení, správu, ovládání a úřední projednávání věcí veřejných. Je to uvědomělá činnost lidí směřující k určení a kontrole průběhu předmětných procesů pro dosažení určených cílů. Uvádí do souladu jednotlivé činnosti a plní všeobecné funkce celku, tj. státu / území / objektu / organizace apod. Správa je forma činnosti orgánů, zejména výkonných, která spočívá v organizování a praktickém uskutečňování úkolů stanovených řídicím týmem / managementem státu / území / objektu / organizace v souladu se zákony a jinými právními předpisy.

Základní nástroje státu pro řízení, dle [1,4] jsou:

- řízení / management (strategické, taktické i operativní) založené na kvalifikovaných datech, odborných hodnoceních a správných metodách rozhodování,
- výchova a vzdělání občanů,
- specifická výchova technických a řídicích pracovníků,
- technické, zdravotnické, ekologické, kybernetické a jiné standardy, normy a předpisy, tj. nástroje pro regulaci procesů, které mohou nebo by mohly vést k výskytu (vzniku) pohromy nebo k zesílení jejich dopadů,
- inspekce,
- výkonné složky ke zvládnutí nouzových a kritických situací,
- systémy ke zvládnutí kritických situací,
- bezpečnostní, nouzové a krizové plánování,
- specifický systém řízení pro zvládnutí kritických situací (v ČR je pro tento typ managementu často používáno označení krizové řízení; ve světě se mluví o řízení odezvy nebo o řízení pohromy).

Analýza vývoje životního prostředí i vývoje politické, sociální a ekonomické situace ve světě ukazuje, že je nezbytné se stále připravovat na řešení případů a akcí, které svou intenzitou dopadů vyvolají kritické situace, které mohou vyústit v závažné krize typu humanitární katastrofy doprovázené katastrofou v oblasti životního prostředí.

Proto z hlediska lidského bezpečí, rozvoje lidského systému, zachování kvalitního životního prostředí, existence, stability a rozvoje státu musí být koncept bezpečnosti a s ním související koncepce rozvoje kodifikovány a implementovány řízením bezpečnosti do praxe. V základní (normální) úrovni řízení je cíl bezpečí a udržitelný rozvoj a na ní navazují nouzové řízení a krizové řízení. Uvedený typ řízení se používá v jednotlivých sektorech i v celém komplexu [4]. Kvalifikované řízení integrální bezpečnosti, které je systémové, proaktivní a strategické, je efektivní nástroj pro dosažení udržitelného rozvoje [4]. Základní principy racionálního řízení, které opublikovala OTA (Office for Technology Assessment v USA) v r. 1991, jsou:

- orientovat pozornost organizací (úřadů, institucí, ústavů, podnikatelských firem) směrem k občanovi,

- vytvářet širší prostor pro rozhodování; uplatňovat ve větší míře a šíři pružné organizační struktury s důrazem na delegování kompetencí tak, aby co nejlépe informované útvary, kolektivy a jednotlivci mohli řešit problémy a rozhodovat o nich, včetně vytváření „územních“ či „podnikových týmů“ pro řešení příslušných problémů a úkolů tak, že jsou složeny ze zástupců různých profesních skupin zaměstnanců organizace,
- dbát na dobré lidské vztahy v organizacích i u veřejnosti překonáváním principu formální subordinační přispívat k plnému uplatnění moderního způsobu řízení, který je označován termínem „human management“ a zakládá princip partnerství a spolupráce.

Na základě disciplíny nazývané „řízení znalostí“ [9] je pro úspěšné řízení třeba, aby řídicí subjekt (tj. v případě území příslušná veřejná správa) měl příslušné kompetence, tj. neprázdný průnik znalostí, schopností a oprávnění.

Závěr

Utopické sny o návratu k původní přírodě jsou nereálné, protože pozemskou přírodu nelze navrátit do stavu, v jakém byla před tím, než ji člověk počal měnit „k obrazu svému“ a také proto, že člověk se málokdy zřekne civilizačních výhod, které přetvořením přírody vytvořil. Je holou pravdou, že člověk bude vždy zasahovat do světa kolem sebe. Pro život a rozvoj člověka je nutné, aby chování lidského systému bylo v mezích, ve kterých je ochrana člověka a potenciál jeho rozvoje na určité / přijatelné úrovni. Člověk musí: žít v souladu se systémem; a snažit se své činnosti do systému zasazovat tak, aby neiniciovaly děje, které vedou nebo za některých podmínek mohou vést k situacím, ve kterých jsou ochrana lidí i rozvoj lidí obtížné až nemožné.

Udržitelnost se dle dnešního poznání nevztahuje jen na životní prostředí, ale na celý lidský systém a jeho základní aktiva (tj. veřejná aktiva), na kterých je závislý život člověka. Výše uvedené skutečnosti ukazují, že právě kvalifikované řízení integrální bezpečnosti, které je systémové, proaktivní a strategické, je efektivní nástroj pro dosažení udržitelného rozvoje.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- [1] D. Procházková: *Bezpečnost, krizové řízení a udržitelný rozvoj*. ISBN 978-80-86723-97-6. UJAK Praha, Praha 2010, 243p.
- [2] UN: *Human Development Report*. New York 1994, , www.un.org.
- [3] [on-line] Available on - URL: www.un.org
- [4] D. Procházková: *Strategické řízení bezpečnosti území a organizace*. ČVUT, Praha 2011, v tisku, 399p.
- [5] D. Procházková: *Strategie řízení bezpečnosti a udržitelného rozvoje území*. ISBN 978-80-7251-243-0, PA ČR, Praha 2007, 203 p.
- [6] B. R. Gibson et al.: *Specification of Sustainability-based Environmental Assessment Decision Criteria and Implications for Determining "significance" in Environmental Assessment*. Report EN 105-67/2001E, Canadian Environmental Assessment Agency 2001. ISBN 0-662-31068-3, www.ceea-acee.gc.ca
- [7] D. Procházková: *5 zpráv k projektu MZe 1R56002 „Pomocný multikriteriální systém pro rozhodování ve prospěch udržitelného rozvoje krajiny a sídel“*: Teoretický rozbor problému, analýza a kritický rozbor současného stavu v České republice i ve světě a používané odborné postupy. CITYPLAN spol. s r.o. Praha 2005. 82p. MZe – knihovna. Analýza a kritický rozbor poznatků a kritické položky v krajině a lidských sídlech. CITYPLAN spol. s r.o. Praha 2006. 289p. MZe – knihovna. Kritéria pro udržitelný rozvoj a pomocný systém pro podporu rozhodování ve prospěch krajiny a lidských sídel. CITYPLAN spol. s r.o. Praha 2006. 234p. MZe – knihovna. Multikriteriální rozhodování, hledání zásad ve prospěch udržitelného rozvoje krajiny a identifikace kritických prvků v krajině. CITYPLAN spol. s r.o. Praha 2007. 160p. MZe – knihovna. Podmínky udržitelného rozvoje krajiny a lidských sídel, kritické prvky a příslušná kritéria. CITYPLAN spol. s r.o. Praha 2007. 258p. MZe – knihovna.
- [8] D. Procházková: *Principy udržitelného rozvoje*. Monografie, VŠERS, České Budějovice, v tisku.
- [9] J. P. Liebeskind: *Knowledge, Strategy and the Theory of the Firm*. *Strategic Management Journal*, vol. 17, 1996.

ADRESA AUTORA:

doc., RNDr. Dana PROCHÁZKOVÁ, PhD., DrSc., České vysoké učení technické v Praze, Fakulta dopravní, Ústav bezpečnostních technologií a inženýrství, Konviktská 20, 110 00 Praha 1, prochazkova@fd.cvut.cz

RECENZIA TEXTOV V ZBORNÍKU

Recenzované dvomi recenzentmi, členmi vedeckej rady konferencie. Za textovú a jazykovú úpravu príspevku zodpovedajú autori.

REVIEW TEXT IN THE CONFERENCE PROCEEDINGS

Contributions published in proceedings were reviewed by two members of scientific committee of the conference. For text editing and linguistic contribution corresponding authors.